

UNATC PRESS

Colecția Educație teatrală

Bianca Hedeş

**ROLUL ARTEI TEATRULUI
ÎN DEZVOLTAREA COMUNICĂRII
COPILULUI SUPRADOTAT**

Rolul artei teatrului în dezvoltarea comunicării copilului supradotat
Bianca Hedeș

Volum publicat în cadrul Proiectului

Învățământ echitabil și incluziv prin teatru și film

CNFIS-FDI-IEI-2025-F-0543, finanțat de MEC, prin FDI 2025.

Director de proiect: Lect. univ. dr. Andreea Jicman

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
HEDEȘ, BIANCA-CRISTIANA

Rolul artei teatrului în dezvoltarea comunicării
copilului supradotat / Bianca Hedeș. - București :

U.N.A.T.C. Press ; Craiova : Universitaria, 2025

Conține bibliografie

ISBN 978-606-082-071-0

ISBN 978-606-14-2186-2

792

UNATC PRESS: 978-606-082-071-0

Editura Universitaria Craiova: 978-606-14-2186-2

UNATC PRESS 2025

Colecția *Educație teatrală*

www.unatcpres.ro

Editori: prof. univ. dr. Bogdana Darie, conf. univ. dr. Mihaela Bețiu

Tehnoredactare: Mihaela Bețiu

Corectură: Raluca Micloiu

DTP & cover: Corina Rezai

smartprint.ro

© UNATC PRESS pentru această ediție

În colaborare cu EDITURA UNIVERSITARIA CRAIOVA

CUVÂNT ÎNAINTE

Arta teatrului a fost și va fi în strânsă legătură cu arta actului comunicational, care este dimensionată de abilitățile socio-emoționale de exprimare ale participanților la acest tip specific de acțiune.

Posibilitatea identificării celor șase emoții de bază¹ și gestionarea acestora în momentul accesării lor, voluntar sau involuntar, sunt esențiale în parcursul de dezvoltare al fiecărui cursant. Totuși, fiecare emoție manifestată trebuie observată și ghidată în direcția corespunzătoare fiecărui inițiat, în scopul controlului potențialelor reacții extreme în contextele pe care jocul teatral le poate crea. Experiența subiectivă, răspunsul fiziologic și răspunsul comportamental sunt cele trei elemente de bază ce nu pot fi anticipate în procesul didactic al actului creator. Cu toate acestea, capacitatea de manifestare a emoțiilor este previzibilă, iar pedagogul teatral trebuie să dețină instrumentele necesare punerii sub control și utilizării lor constructive.

Și dacă emoția este ecoul personalizat al unei reacții, teatrul a fost una dintre primele forme de expresie aflate la baza dezvoltării actului de comunicare. Arta actorului și actul comunicării se întâlnesc în spațiul comun al acțiunii și reacției, reliefând astfel complementaritatea indispensabilă a celor două concepte.

Încă din Antichitate, ritualurile și ceremoniile cu caracter religios funcționau potrivit aceluiași principiu actanțial al obținerii de reacții emoționale din partea publicului participant. Elementele spectaculare care structurau paradigma mistică potrivit unui scenariu prestabilit, influențau, emoționau și generau reacții în rândul spectatorilor. În modulele terapeutice, anumite structuri teatrale, simplificate, sunt utilizate cu succes ca modalitate de conectare a sinelui individului cu el însuși și cu mediul înconjurător, în scopul de a-l ajuta să își identifice problematicile, să le recunoască, să și le asume și, poate, chiar să le rezolve. Cu alte cuvinte, participantul este forțat să aibă o reacție care poate deveni bază de lucru constructiv. În ce privește subiectul cercetării de față, și anume cerințele speciale ale copiilor cu abilități înalte, prin prisma experienței pedagogice teatrale dobândite

¹ Ekman, Paul, Basic Emotions. Disponibil online: <https://www.paulekman.com/wp-content/uploads/2013/07/Basic-Emotions.pdf>. (accesat: 14 februarie 2023).

până în prezent, s-a constatat nevoia acută a acestora de a se exprima și, totodată, frustrarea lor atunci când nu le sunt înțelese nevoile.

Mai mult, adesea s-a remarcat chiar și o incapacitate a receptorului de a percepe corect mesajul primit, iar explicația constă în faptul că emițătorul se exteriorizează diferit, întrecând așteptările, în plan constructiv sau distructiv. Cel ce primește mesajul se regăsește astfel în postura complexă de a fi nevoit să improvizeze pentru a se ridica la înălțimea așteptărilor emițătorului. Această problemă a fost amplificată drastic de pandemia² SARS CoV-2, care a schimbat major metodologia de predare în toate sistemele educaționale, pentru toate categoriile de vârstă. Astfel, arta teatrului devine un soi de mentor-mediator care oferă copiilor – ce manifestă o nevoie absolută de a fi călăuziți în procesul de comunicare, dezvoltare și de conturare a personalității – instrumentele necesare pentru a se adapta la mediul înconjurător cu tot ceea ce presupune acesta. Gestualitatea, corporalitatea, mimica, vorbirea, inflexiunile vocii, ritmul vorbirii, dicția, intenția spuselor, subtextul cuvintelor, coloritul și versatilitatea exprimării comunicabile sunt exploatate și dezvoltate cu ajutorul artei teatrale. Mai mult, teatrul pune la dispoziție tehnicile necesare identificării corecte a acestor elemente, asumării și „traducerii” lor în plan personal, adică a înțelegerii profunde, în scopul realizării unei comunicări eficiente.

Și astfel ajungem la tema cercetării de față, aceea a modalităților de joc și joacă, prin care teatrul ajută copiii cu abilități înalte să descopere multiplele fațete ale comunicării. Conform legii din România privind educația tinerilor cu abilități înalte, **definiția supradotării** este:

„un grad superior mediei convenționale de dezvoltare a aptitudinilor generale sau/și specifice, care necesită experiențe de învățare diferențiate prin volum și profunzime în raport cu experiențele furnizate de școală.”³

În cadrul instituțiilor specializate, aceștia beneficiază de practica unui curs de teatru, introdus oficial în curricula obligatorie. Una dintre aceste instituții, la noi în țară, este Romanian Gifted School⁴, școală afiliată *World Council for Gifted and Talented Children*. Cursul este adaptat nevoilor copiilor cu abilități înalte, având o structură flexibilă tocmai pentru a putea fi ajustat în funcție de necesitățile fiecăruia dintre participanți, care își afirmă (sau nu) disponibilitatea. Totodată,

² Consiliul european, *Răspunsul de urgență al UE la pandemia de COVID-19*. Disponibil online: Pandemia de COVID-19 provocată de coronavirus și răspunsul UE - Consiliul (europa.eu). (accesat: 30 aprilie 2022)

³ Ibidem.

⁴ Romanian Gifted School, *Prezentare*. Disponibil online: Despre noi - Romanian Gifted School (accesat: 26 februarie 2023).

aportul îndrumătorului acestui curs ocupă un rol esențial în atingerea obiectivelor fixate cu anticipație.

Scopul acestei cercetări este acela de a demonstra utilitatea artei teatrului în dezvoltarea comunicării copiilor cu abilități înalte, cu vârste cuprinse între 5 și 12 ani. În fapt, aceste tipuri de activități teatrale sunt benefice oricărui practicant, indiferent de vârstă. Conform studiilor de caz și cercetărilor desfășurate în România prin prezenta lucrare, s-a constatat o nevoie acută de integrare a acestor copii cu abilități înalte în societate, mulți dintre ei manifestând diferite tipuri de deficite în exprimarea verbală, gestuală, emoțională, dar și în interacțiunea cu ceilalți. Aceste dezavantaje, alături de alte incapacități, au fost studiate la nivel internațional, în Rusia, în orașe diferite, în instituții de învățământ cu sisteme de predare distincte.

Cercetătoarele în domeniile medical, pedagogic, psihologic: Olga S. Shcherbinina, Irina N. Grushetskaya, Zhanna A. Zaharova, Anna G. Samohvalova au remarcat, în mod constant, următoarele deficiențe: „stimă de sine inadecvată, diferență foarte mare între activitățile pe care aceștia le practică, prin comparație cu copiii din aceeași categorie de vârstă, dificultăți în comunicare în relația cu părinții și cu profesorii, simțindu-se nedreptățiți, dificultate în a-și realiza potențialul, lipsa abilității de a-și exprima punctul de vedere, rigiditate specifică în comportament, mai ales în situații neprevăzute”⁵.

În cercetarea desfășurată s-a subliniat faptul că, fără o muncă suplimentară care să compenseze lipsurile socio-emoționale pe care aceștia le manifestă, copiii înzestrați pot sfârși prin a fi învinși de însuși potențialul lor. Lupta acestora trebuie să fie activă în a stopa neglijarea din punct de vedere integrativ, social și chiar și psiho-pedagogic și nu focalizată doar în a cuceri titluri, în a câștiga olimpiade și în a se face remarcați într-o manieră excepțională. Arta teatrului asigură nu numai partea dezvoltativă a participantului, ci și latura terapeutică, acționând ca un tratament ce poate facilita sau chiar soluționa impedimentele pe care supradotatul le manifestă în relaționarea cu cei din jur.

„Este absolut necesar ca fiecare educator care vrea să aplice principiile psihologiei analitice să fie atent la psihopatologia copilului și la toate primejdiile legate de astfel de stări.”⁶ Jung descrie psihopatologia copilului cu abilități înalte ca depinzând considerabil de cea a părinților, supradotatul nedezvoltându-și în întregime o psihopatologie proprie. Astfel, acesta poate fi unul dintre motivele pentru care și prof. dr. Florian Colceag consideră comunicarea cu părinții ca fiind

⁵ Shcherbinina, Olga S.; Grushetskaya, Irina N.; Zaharova, Zhanna A.; Samohvalova, Anna G., *Giftedness as a Source of Communication Difficulties in a Group of Peers*. Disponibil online: Giftedness as a Source of Communication Difficulties in a Group of Peers (pensoft.net) (accesat: 29 ianuarie 2023).

⁶ Jung, C.G., *Opere Complete 17: Dezvoltarea personalității*, Trei, București, 2006, p. 86.

vitală în procesul de vindecare și de cunoaștere al copilului. Fără aport parental și implicare activă, procesul de înțelegere și de ajutorare a copilului înzestrat nu poate fi săvârșit în totalitate, deoarece este necesară folosirea tuturor stimulilor și predispozițiilor dobândite de copil până în momentul analizei propriu-zise. Fără cunoașterea unui fond care a contribuit la definirea caracteristicilor prezente, este aproape imposibil de înțeles și de gestionat bagajul emoțional al unui astfel de copil, iar acest tip intruziv de înțelegere este primordial în procesul de vindecare.

Disponibilitatea afectivă a profesorului poate contribui considerabil la soluționarea enigmelor pe care un supradotat le poate prezenta. La polul opus, indisponibilitatea, lipsa implicării sau, pur și simplu, limitele unui cadru didactic pot cauza daune iremediabile în dezvoltarea copilului cu abilități înalte. Astfel, maniera în care un educator nespecializat ghidează copilul supradotat poate fi definitorie și ireversibilă în procesul dezvoltativ, motiv pentru care este nevoie de cursuri separate care să îi pregătească pe profesori pentru a lucra cu acești copii cu cerințe educaționale speciale. Pericolul constă în „a-l îndepărta pe cel dotat, ca și cum faptul de a ieși din rând ar fi deja în sine un lucru suspect și inconvenabil. Omul mediocru e neîncrezător și bănuitor tocmai față de ceea ce inteligența lui nu poate pricepe.”⁷ Astfel, C.G. Jung atrage atenția că există riscul ca un copil înzestrat să fie marginalizat tocmai datorită faptului că este diferit față de ceilalți. Ieșirea din tipare poate constitui un impediment major în integrarea în societate a copilului cu abilități înalte, îndeosebi pentru persoanele aflate în interiorul sistemelor și care au sau nu disponibilitatea de a-și oferi libertatea acceptării.

Într-o eră în curs de digitalizare, în care domină virtualul, viteza în care comunicarea a devenit sintetică, bazată pe imagistică și supracodificată, face ca abilitățile de interacțiune socială să fie vitale, iar teatrul contribuie la îmbunătățirea acestora. În special în cazul copiilor cu abilități înalte, cursurile de teatru pot soluționa degradarea capacităților excepționale ale acestora și pot contribui activ la progresul real în materializarea certă a virtuților deținute. Mai mult, în cazul acestor copii, demersul ar putea avea un impact maxim, deoarece ei sunt justițiar și înnașcuți și orice tip de problemă juxtapusă coordonatelor morale ar fi asumată instantaneu și verbalizată într-o manieră ce va capta cu certitudine atenția audienței. Capacitatea de înțelegere a acestor copii este superioară cazurilor obișnuite, iar implicarea afectivă este amplificată direct proporțional. La polul opus, refuzul de a comunica, translatat în emoții de tip negativ, determină apariția unei puternice inerții, căci posibilitățile copiilor cu abilități înalte de a se face remarcăți și totodată înțeleși sunt admirabile și greu de egalat în toate sensurile acestor cuvinte.

⁷ *Ibidem*, p. 152.

Aici intervine arta teatrului, care poate ghida emițătorul în a-și „identifica asumat și corect emoțiile pentru a avea capacitatea de a transmite mesajul dorit spre receptor, fără a-i schimba sensul sau scopul”.⁸ Emițătorul învață să utilizeze subtextul, gestualitatea, postura, microexpresiile, construindu-și astfel un instrumentar necesar pentru a putea controla corectitudinea mesajului transmis.

De asemenea, exercițiile teatrale, executate sub îndrumarea unui pedagog specializat ca metodă adjuvantă în procesul de învățare, pot evidenția capacități neexplorate anterior de către participantul la curs. În acest mod, copilul cu abilități înalte poate decodifica, înțelege și chiar practica activități ce se completează reciproc și creionează un parcurs asumat și bine stabilit, în scopul ușurării integrării coerente în societate. „Înrudirea strânsă dintre înzestrări și varietăți patologice îngreunează problema educării unor astfel de copii. Nu doar că înzestrarea este aproape de regulă compensată de o anumită inferioritate în alt domeniu, dar ea se și cuplează ocazional cu un defect patologic. În astfel de cazuri e aproape imposibil de hotărât dacă precumpănește înzestrarea sau constituția psihopată”⁹, atrage atenția psihanalistul Jung.

Această stare specială a copiilor cu abilități înalte întrunește o seamă de caracteristici exterioare, vizibile și perceptibile, și care, adesea, se translatează în aparențe înșelătoare în momentul realizării unui profil specific acestui gen de copil. Din acest motiv, pedagogul are ca instrument de lucru fișele observaționale care ajung să constituie un întreg definitiv și în funcție de care își poate adapta exercițiile teatrale. Astfel, rolul terapeutic al teatrului este evident, acționând benefic în identificarea caracteristicilor lucrative ale copilului cu abilități înalte, susținându-i structurile mintale cunoscute, ajutându-l să le descopere pe cele ascunse și sprijinindu-l pentru a-și putea creiona un rol care să îi faciliteze integrarea corespunzătoare în societate.

Utilitatea și necesitatea artei teatrului în dezvoltarea comunicării copilului cu abilități înalte vor fi explorate și analizate în continuare, în acest volum. De asemenea, va fi reliefat și impactul pe care pandemia COVID-19 l-a avut asupra acestor copii și felul în care segmentul artistic a fost afectat, dar și modul în care au reacționat atunci când au fost nevoiți să poarte măști de protecție în cadrul opționalului de teatru, unde mimica și interacțiunea sunt elemente esențiale. Cercetarea doctorală a început în octombrie 2019, iar în 16 martie 2020, conform decretului nr. 195, „pe teritoriul României s-a instituit stare de urgență determinată de răspândirea coronavirusului SARS CoV-2 la nivelul a peste 150 de țări și s-a declarat ca fiind pandemie de către Organizația Mondială a Sănătății, la

⁸ Ciocsirescu, Thomas, *Cuvântul în arta teatrului*. Disponibil online: Thomas_Ciocsirescu_Cuvantul_in_arta_teatrului.pdf (unatc.ro) (accesat: 30 aprilie 2022).

⁹ Jung, C.G., *Op.cit.*, pp. 157-158.

data de 11 martie 2020¹⁰. Prin urmare, schimbările operate la nivelul relațiilor interumane și profesionale, generate de apariția și răspândirea virusului SARS CoV-2, au afectat atât sectorul cultural, cât și pe cel educațional, provocând schimbări majore în comportamentul tuturor copiilor și nu numai. Impactul negativ pe care l-a avut asupra dezvoltării emoționale a elevilor și maniera în care virusul a afectat psihicul acestor copii fragili, sunt reflectate și analizate în studiile acestei lucrări și care constituie aportul propriu la această cercetare.

Reacția în fața unui oponent necunoscut (virusul SARS CoV-2) și nepuțința de a acționa au reprezentat elementele primordiale care au cauzat în rândul oamenilor și, mai ales în rândul celor mici, incapabili să înțeleagă în totalitate anvergura unei astfel de manifestări, anxietate, panică, incertitudine, nesiguranță, disconfort și urmări pe termen lung, extinse chiar până la traume.

Restabilirea unei încercări de normalitate, lipsa unei comunicări reale înlocuită forțat cu cea virtuală, care nu a fost accesibilă fiecărui copil, a cauzat angoase, teamă, frustrare, neplăcere, chiar și suferință. Complexitatea acestor trăiri nu a putut fi gestionată corespunzător din cauze extrem de variate, dar, din păcate, justificate: incapacitatea de asumare a diferitelor emoții, deficit informațional, lacune în bagajul educațional fundamental, mediul social necorespunzător sau chiar mediu familial precar, starea financiară, limite intelectuale. Ținând cont de toate aceste aspecte, se poate afirma faptul că exercițiile teatrale au rămas printre puținele conexiuni ale copiilor cu abilități înalte cu ei înșiși și cu mediul înconjurător nou, pe care îl percepeau ca fiind ostil, care i-au ajutat să-și translateze și să-și adapteze percepțiile, să facă primii pași pe calea înțelegerii noii paradigme a lumii dispărute în spatele măștilor. Cel mai adecvat exercițiu teatral, în funcție de majoritatea necesităților acestor copii atât de speciali, a fost *jocul de rol*.

Cercetătoarea Alexandra Raykova ne spune că „jocul de rol este o metodă de învățare activă, bazată pe explorarea experienței participanților, oferindu-le un scenariu în care fiecare persoană are un anumit rol de jucat. Elementul principal al acesteia este discuția și învățarea mai mult din propria noastră experiență și din a celorlalți. Jocul de rol este un instrument foarte puternic de a pune experiența participanților în contact¹¹. Cu ajutorul jocurilor de rol, copiii au acceptat să identifice tipologii de personaje și să creeze legături flexibile între acestea, realizând în felul acesta primele scheme sociale inteligibile.

¹⁰ Președintele României, *Decret nr. 195 din 16/03/2020*. Disponibil online: [DECRET 195 16/03/2020](https://www.legislativ.ro/portal/legislativ/decree/195-16-03-2020) - Portal Legislativ (accesat: 3 aprilie 2022).

¹¹ Raykova, Alexandra, *T-Kitut Învățarea Interculturală*. Disponibil online: https://pjp-eu.coe.int/documents/42128013/47261272/4_methods02.pdf/f2f2b5c0-0506-40f4-b707-c4397927e905 (accesat: 12 aprilie 2022).

—

PARTEA I

TEATRUL ȘI PARADIGMA COMUNICĂRII

Încă din cele mai vechi timpuri, comunicarea s-a structurat ca fiind principalul liant între indivizii activi în cadrul unei comunități, configurând ierarhiile și stabilind relațiile interumane, utilitare și emoționale. În timp, necesitatea interacțiunii între ființele umane s-a subsumat în cadrul unor coduri și convenții gestuale, vocale și fizionomice, denumite, mai târziu, elemente ale actului spectacular, căci, „încă de la începuturile omenirii, spectacolul s-a născut ca împlinire a dorinței de comunicare între oameni”¹². Formele incipiente de comunicare conțin diferite modalități de expunere a intențiilor și emoțiilor, începând de la cele mai grotești.

Strigătul reprezintă una dintre primele maniere de comunicare, de atenționare sau avertizare. În acest mod, de exemplu, receptorul putea fi avertizat cu privire la un potențial pericol, strigătul devenind astfel și o cale de prevenție a primejdiei. De asemenea, țipătul putea să aibă rolul de indicator al unor stări emoționale diverse precum bucuria, tristețea, furia, frica. Totodată, urletul putea fi și o modalitate de exprimare a durerii, a nemulțumirii, a surprinderii, a îngrijorării. Prin urmare, „primul limbaj al omului, limbajul cel mai universal, cel mai energetic și singurul de care a avut nevoie mai înainte de a fi trebuit să convingă niște oameni adunați la un loc este strigătul natural.”¹³ Strigătul este utilizat în continuare ca o metodă de a domina receptorii, prin insuflarea sentimentului de teamă sau de a-i atenționa utilizând elementul surprizei. Copiii aplică aceeași metodă a strigătului până încep să vorbească utilizând cuvinte, ulterior folosind această cale doar pentru a-și exprima emoțiile. Însăși venirea pe lume a copilului are loc în cadrul unui decor sonor nuanțat de țipete, plânsete și gângurit. Mai mult, acestea sunt tratate drept semne esențiale în stabilirea stării de sănătate a copilului.

Potrivit studiilor de specialitate, medicii se așteaptă ca bebelușii să plângă în primele 20 de secunde de la naștere. „Uneori, dacă acest plâns nu apare natural într-un minut, atunci el este provocat printr-un masaj ușor. În timpul plânsului, bebelușul ajută la curățarea lichidului amniotic și a altor secreții din nas și plămâni. În timpul vieții uterine plămânii bebelușului nu sunt folosiți. Ei își iau oxigenul de care au nevoie prin intermediul cordonului ombilical.”¹⁴ Prin urmare, strigătul este o formă de expresie practică instinctiv încă de la naștere și care evidențiază necesitatea acestuia în manifestarea umană în cazul a numeroase situații.

Necesitatea comunicării aprofundate a condus omenirea către vorbirea articulată, către coduri comunicaționale în care gestualitatea se împletește cu sunetele și către mesaje condensate, specifice grupurilor organizate în funcție de

¹² Darie, Bogdana, *Curs de arta actorului*, UNATC Press, București, 2015, p. 122.

¹³ Rousseau, Jean-Jacques, *Discurs asupra originii și fundamentelor inegalității dintre oameni*, traducere de Antoniu, S., Editura Științifică, București (*Discours sur l'origine et les fondements de l'égalité parmi les homes*), 1754, 1958, p. 97.

¹⁴ Lazăr, Dana, *De ce plâng bebelușii la naștere*. Disponibil online: De ce plâng bebelușii la naștere (accesat: 30 aprilie 2022).

utilitate și interese. Omul descoperă treptat amploarea procesului de comunicare datorită nevoii sale de apartenență la o comunitate, în cadrul căreia să se simtă în siguranță și să poată evolua. Stabilitatea existenței permite ființei umane să își dezvolte resorturile interioare cu ajutorul cărora se raportează la mediul înconjurător, iar unul dintre cele mai relevante este curiozitatea, calitate definitorie ce generează cunoașterea. Căutarea perpetuă face parte din construcția intrinsecă a umanității și instigă individul în a-și depăși condiția în mod sistematic.

„Omul este singura ființă culturală care și-a creat instanțe sociale și spirituale prin mijlocirea cărora ea caută nu numai și nu atât să se adapteze mediului, cât să adapteze mediul la sine.”¹⁵ Astfel, ființei umane îi este mult mai facil să adapteze lucrurile din jurul ei în concordanță cu principiile deja formate și asimilate, decât să fie ea cea care se schimbă în raport cu mediul din care face parte. Prin urmare, ființa umană se poate adapta la ceea ce servește propriilor dorințe și intenții, în caz contrar, aceasta alege să schimbe lucrurile care îi perturbă acțiunile în așa fel încât ele să se deruleze în concordanță cu așteptările deja conturate. În consecință, complexitatea și imprevizibilitatea ființei umane sunt atuuri pe care fiecare om le utilizează în detrimentul sau, dimpotrivă, în sprijinul propriilor principii și valori, în conformitate cu educația primită în mediul în care a crescut și s-a dezvoltat.

La baza comunicării interumane stă cuvântul, semnificat și semnificant. „Numite și semne verbale (sau lingvistice), cuvintele au o pondere scăzută în totalul mesajelor antrenate în fluxul comunicării (după Albert Mehrabian, ea ar fi de circa 7%), însă au o importanță covârșitoare în viața socio-culturală a umanității, prin faptul că sunt cele mai eficiente instrumente de formulare, tezurizare și transmitere a cunoștințelor. Ele au un rol deloc neglijabil și la nivel afectiv sau la nivel comportamental”¹⁶. Astfel, actul comunicațional este reprezentat de structuri complexe de relaționare și interrelaționare care, adesea, duc la disfuncționalități în cadrul circuitului emițător-receptor, indiferent de categoria de vârstă, nivelul de educație sau mediul social din care provin.

Unul dintre instrumentele de întraajutorare a tuturor formelor de comunicare și care, de-a lungul timpului, și-a dovedit eficiența este **arta teatrului**, care poate ajuta la îmbunătățirea procesului de vorbire, rostire, gesticulare, atât în rândul copiilor, cât și în rândul adulților care se confruntă cu astfel de probleme. Unul dintre specialiștii români în acest domeniu atât de complex al interrelaționării, doctor în lingvistică și studii de teoria comunicării, Mihai Dinu, identifică și certifică cele **trei niveluri de comunicare – verbală**, care poate fi orală sau

¹⁵ Scheler, Max, *Die Stellung des Menschen in Kosmos*, Berlin, 1928, p. 42.

¹⁶ Fârte, Gheorghe-Ilie, *COMUNICAREA: O abordare praxiologică*. Disponibil online: <https://philpapers.org/archive/FARCOA-2.pdf> (accesat: 14 mai 2022).

scrisă, **nonverbală** și **paraverbală** – și generalizează definiția ca fiind „o transmitere de informație la care se așteaptă răspuns.”¹⁷

Astfel, se poate afirma faptul că omul a reușit să descopere noțiunile amintite anterior, fără să intenționeze acest lucru neapărat. Inconștient, gesturile, vorbele, fizionomia, microexpresiile, postura corpului, au augmentat și complicat sensurile și interpretările actului comunicării, creând un vast aparat procesual de relaționare. Unicitatea fiecărei ființe umane determină și varietatea de posibile tipuri de legături ce se pot stabili între oameni, ducând astfel la o infinitate de potențialități, imposibil de standardizat. Iar acest criteriu se aplică în special în cazul cercetării de față, și anume aceea a copiilor înzestrați, „care nu prezintă însușiri comune, prin urmare neputându-se crea tipare.”¹⁸ În contextele generate de necesitățile sociale, cele trei niveluri de comunicare sunt utilizate, dar nu neapărat conștientizate, făcând parte, firește, din aparatul comunicațional și având un scop simplu, direct. În planul artei însă, ele devin bază a unor coduri, analizate, experimentate și teoretizate de specialiști, pentru a fi folosite în cadrul comunicării scenice. Această codificare a început încă din cele mai vechi timpuri, odată cu primele ritualuri religioase deschise publicului, și a combinat toate cele trei niveluri ale comunicării.

În contemporaneitate, deși specialiștii afirmă însemnătatea redusă a comunicării verbale în raport cu cea nonverbală, din perspectivă socială, individul „prioritizează puterea cuvântului, fie el rostit sau scris.”¹⁹ Comunicarea nonverbală este cea care vine în completarea comunicării verbale și care ajută la transmiterea corectă și asumată a mesajului. Corpul, gesturile, mimica susțin cuvintele pe care individul încearcă să le transpună în dialogul cu ceilalți. Comunicarea paraverbală este cea care sugerează intenția din spatele cuvintelor, prin prisma acesteia realizându-se o comunicare eficientă care ajută receptorul să identifice intenția corectă a emițătorului, cât și multe alte detalii despre proveniența acestuia. „Actul teatral poate fi, deci, considerat atât ca tip de comunicare (socială), dar și ca practică de comunicare (artistică).”²⁰ De exemplu, paraverbalul ne ajută să identificăm corect sexul emițătorului, vârsta aproximativă, nivelul de educație, regiunea de unde acesta provine, astfel încât se poate identifica chiar și tipul de raport care se stabilește între emițător și receptor.

În teatru, și nu numai, dialogul este mijlocul dinamic prin care personaje/ indivizii își exprimă intențiile sau reacționează, verbal, la diferiți stimuli

¹⁷ Dinu, Mihai, *Comunicarea*, Algos, București, 2000, p. 86.

¹⁸ Uskolavrsac.edu.rs, *Modele educative adaptate copiilor supradotați*. Disponibil online: Modele educative adaptate copiilor supradotați (accesat: 30 aprilie 2022).

¹⁹ Vajas, Attila, *Comunicare verbală și nonverbală*. Disponibil online: (PDF) Comunicare verbală și nonverbală | Vajas Attila - Academia.edu (accesat: 1 iunie 2022).

²⁰ Popescu, Oana, *Teatrul și bucuria comunicării*, Editura Eminescu, București, 1990, p. 13.